

ULUSLARARASI ADALETİN AHLAKİ TEMELLERİ¹

The Moral Foundations of International Justice

Gönderim Tarihi: 04.04.2018

Kabul Tarihi: 16.10.2018

Doi: 10.31795/baunsobed.492906

Mehmet KOCAOĞLU*

ÖZ: Siyaset felsefesinde adalet kavramını domestik bağlamda inceleyen kapsamlı bir tartışma mevcuttur. Fakat son zamanlarda adalet kavramı, uluslararası bağlamda da yoğun şekilde tartışılan bir araştırma nesnesine dönüşmüştür. Bu makalenin temel amacı, siyaset felsefesi literatüründeki uluslararası adalet teorilerinden ve bu teorilere yöneltilen eleştirilerden hareketle bir uluslararası adalet teorisinin geçerli ahlaki temellerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada, uluslararası adaletin ahlaki temelleri olarak kabul edilen ulusal egemenlik, yardım etme ödevi, zarar ilkesi analitik bir perspektifle incelendikten sonra insan hakları ve özgürlükleri temeli üzerinde bir uluslararası adalet teorisini inşa etmenin mümkün olduğu ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Adalet, Egemenlik, Yardım Etme Ödevi, Zarar İlkesi, İnsan Hakları.

ABSTRACT: There is an extensive debate over the concept of justice at the domestic level in political philosophy. However, the concept of justice has recently morphed into a highly discussed research object at the international level. The main purpose of this article is to map out reasonable moral foundations for a theory of international justice by appraising the theories of international justice and the critics of these theories. After analytically examining the moral foundations of the theory of international justice such as national sovereignty, duty to help, and the harm principle, the study suggests that it is possible to construct a theory of international justice based on human rights and freedoms.

Keywords: International Justice, Sovereignty, Duty to Help, Harm Principle, Human Rights.

¹ Bu çalışmanın hazırlanmasında TÜBİTAK Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma bursunun sağladığı imkânlardan faydalanılmıştır. Katkılarından dolayı TÜBİTAK'a ve sunduğu akademik ortam sebebiyle Purdue Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümüne şükranlarımı sunarım.

* Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi/Adalet Meslek Yüksekokulu/Adalet Bölümü, mkocaoglu@konya.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-1104-4223.

GİRİŞ

Adaleti domestik sınırlar içinde mümkün kılacak ilkeler üzerine çok geniş bir literatür ortaya çıkmış durumdadır. Domestik sınırlar içerisinde adaleti tesis etmeye çalışan adalet teorileri; hak, özgürlük, hak ediş, eşitlik, yeniden dağıtım, yetkilenme, birlikte yaşama unsurlarını kapsayan bir matris içinde değerlendirilebilecek çabalardır ve temel olarak aynı sınırlar içerisinde yaşayan insanlar için bir adalet anlayışı geliştirmek amacını paylaşmaktadırlar.

Adaletin hangi temeller ve ilkeler üzerine inşa edilmesi gerektiği, siyaset felsefesinin hangi kavramlarını içerebileceği, vatandaşların hangi haklara ve özgürlüklere sahip olduğu, birbirlerine karşı ne tür yükümlülükleri olduğu, devletin vatandaşlarıyla olan ilişkisinin niteliği ve adaletin tesis edilmesinde devletin rolü domestik politik düzlemde adalet teorilerinin uğraştığı temel sorunlardan bazılarıdır.

Sosyal bir varlık olarak ulusal ve uluslararası arenada birlikte barış içinde ve adil bir düzende birlikte yaşamak mümkünken, günümüzde savaşların, küresel yoksulluğun, ırka ve dine dayalı ayrımcılıkların yaşanması ve hala devam ediyor olması doğal olarak insanları, adaleti uluslararası düzeyde tesis edecek temel ilkeleri aramaya yöneltmiştir. Bu sebeple siyaset felsefesinde adalet probleminin tartışılmasında son zamanlarda önemli bir kayma gerçekleştiği söylenebilir. David Miller'ın da (2016: 14-15) ifade ettiği gibi siyaset felsefesi büyük oranda devletlerin iç meselelerini inceleyen devlet merkezli bir alandan devletler arasındaki ilişkileri inceleyen bir alana doğru evrilmektedir.

Bu makalenin temel amacı uluslararası adalet teorilerine ilişkin tartışmalara katkıda bulunmak ve domestik seviyede adaletle ilişkin siyaset felsefesinin temel sorunlarının global düzeydeki karşılığını analiz etmektir. Çalışmada, uluslararası adalet teorileri içinde birbirine karşıt olarak konumlandırılmış teoriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Siyaset felsefesi literatüründeki farklı uluslararası adalet teorilerinin içerdikleri ilkeler, unsurlar ile bunlara ilişkin farklı ve benzer yorumlar, bu teorilere yöneltilen eleştiriler bir uluslararası adalet teorisinin dayanması gerektiği ilkelerin ve içermesi gereken unsurların neler olduğuna dair yeterli ipuçları vermektedir. Böyle bir değerlendirmenin çalışmanın amacına ulaşması noktasında işlevsel olacağı düşünülmektedir. Bu tür bir karşılaştırma, mümkün bir uluslararası adalet teorisini yeniden yorumlamak için gerekli zemini sunacaktır. Bu amaçla makalenin ilk kısmında uluslararası adaletin kapsamına ve uluslararası adalet teorilerine ilişkin teorik çerçeve sunulacaktır. Ardından uluslararası adaletin ahlaki temelleri olarak kabul edilen ulusal egemenlik, yardım etme ödevi, zarar ilkesi analitik bir perspektifle incelendikten sonra insan hakları ve özgürlükleri temelinde uluslararası adaleti inşa etmenin mümkün olduğu savunulacaktır.

ULUSLARARASI ADALETİN KAPSAMI

Yeryüzünde sosyal bir varlık olarak yaşamaya başladığı ilk günden itibaren pek çok insan adaletin ne olduğu sorusunun cevabını aramaktadır. Eski çağlardan günümüze kadar adaleti edebî olarak ele alan eserler ya da teorik olarak sistematize etmiş tüm adalet teorileri, ütopyik ve normatif boyutlarda “adalet ve adil toplum nedir?” sorusunu yanıtlamaya çalışmaktadırlar. Antik uygarlıklardan günümüze kadar çok sayıda düşünür domestik ya da uluslararası bir adalet teorisi inşa ederek adaletin ideal ilkelerini bulmaya çalışmıştır (Kocaoğlu, 2018: 2-3).

Tarihsel süreç içerisinde insanlığın kurmuş olduğu ilk medeniyetlerde adalet intikam almakla eş tutulmuş, ardından Platon (2008) ve Aristoteles (2012) ile birlikte toplumsal yapı ve bireysel erdem ile ilişkilendirilmiş, Hobbes’un (2008), Locke’un (2012) ve Rousseau’nun (2009) yaklaşımlarıyla siyasal sistemin meşrulaştırılmasının bir aracı olarak işlev görmüş, Hume’un (2009) ve Mill’in (2009) metinlerinde toplumsal faydanın maksimize edilmesine indirgenmiş, Kant’ın (1984) anlayışında ise insanın özerkliğini ve biricikliğini esas alan bir anlama sahip olmuştur.

Adalet, tarihsel olarak sadece intikama, bireysel erdeme, siyasal sistemin meşruluğuna, insan özerkliğine, haklarına ve özgürlüklerine bağlı olarak tasvir edilen bir kavram olmanın ötesine taşınarak toplumsal yapıdaki adaletsizliklere işaret etmenin de aracı olmuştur. Marksist adalet anlayışları ve refahın dağıtımını esas alan adalet anlayışları, gelirin yeniden dağıtımıyla toplumsal yapıdaki sorunların ve adaletsizliklerin giderebileceğini varsaymıştır. Ancak süreç içinde bu tür bir çabanın, adaleti gelir dağıtımına indirgemenin, toplumsal yapıdan kaynaklanan ve ırka, cinsiyete, sınıfa dayanan adaletsizliklerin gözden kaçırılmasına sebep olacağına işaret eden düşünürler adaleti, toplumdaki sınıfsal, ırkçı ve cinsiyetçi ayrımcılıklara ışık tutan ve birlikte yaşamayı engelleyen toplumsal eşitsizlikleri eleştirmenin zemini olarak kabul etmişlerdir (Young, 1990: 15-16). Adalet böylece toplumsal işbirliğinin (Rawls, 1971; 2001; 2006; 2007) ve birlikte yaşamının mümkün zemini demokrasi (Habermas, 2001; 2005; 2009a; 2009b) ile ilişkilendirilmiştir.

Uluslararası adalet, domestik düzeyde geçerli olacak adalet ilkelerini belirleyen adalet teorilerinden farklı olarak, küresel yoksulluk, insan hakları, insani müdahale, adil savaş, barış inşa etme, göç vb sorunları konu edinir. Siyaset felsefesinin adaleti ilgilendiren temel sorularını global seviyede çözümlmek adına uluslararası adalet aşağıdaki sorulara odaklanır (Caney, 2005: 1):

- Bir uluslararası adalet teorisi siyaset felsefesinin uzun tarihi içerisinde ortaya çıkan hangi kavramları içermelidir?

- Domestik ve uluslararası adalet teorilerinin içerdiği kavramların ve ilkelerin felsefi temellerinin kesiştiği ve ayrıldığı uğraklar nelerdir?
- Bir uluslararası adalet teorisinin üzerinde inşa edileceği evrensel ahlaki ilkeler var mıdır? Bu evrensel ahlaki ilkelerin geçerliliği ve tutarlılığı noktasında domestik ya da global seviyede bir farklılık var mıdır?
- Uluslararası arena ahlaki içerikten yoksun sadece devletlerin güç mücadelesine indirgenebilecek bir alan mıdır? Uluslararası arenanın ilkeleri ve bu ilkelerin sınırları çerçevesinde eylemde bulunacak aktörler kimlerdir?
- Devletlerin birbirlerinin bağımsızlıklarına ve egemenliklerine saygı göstermek dışında birbirlerine karşı yerine getirmek zorunda oldukları bir takım ödevler var mıdır? Eğer varsa, bunların haklılaştırması hangi felsefi temellere dayandırılabilir?
- Küresel yoksulluk ve açlık dikkate alındığında zenginliğin ve refahın küresel yeniden dağıtımını mümkün müdür? Eğer mümkünse, küresel yeniden dağıtımını haklılaştıracak uluslararası adalet teorisinin temelleri hangi kavramlara ve ilkelere dayanmalıdır?
- Adil olmayan savaşlarda yaşanan geniş insan hakları ihlallerine karşı insani müdahale gerekli midir? Eğer gerekliyse, hangi durumlarda bu kabul edilebilir ve şartları nelerdir?

Her ne kadar farklı sorunlara odaklansalar da uluslararası adalet teorilerinin ve domestik adalet teorilerinin içerdikleri kavramların ve ilkelerin felsefi temelleri kesişmektedir. Bir uluslararası adalet teorisi, domestik sınırlar içerisinde işlevsel olması amacıyla inşa edilen adalet teorisi gibi insan hakları, özgürlükleri, ödev, eşitlik, hak ediş, yetkilenme, zarar ilkesi, birlikte yaşam unsurlarının uygun bir dengesine dayanır. Dolayısıyla ulusal düzeyde adaleti inşa ederken başvurulan siyaset felsefesi kavramlarına dayalı felsefi muhakemeye uluslararası adaletin ilkelerini ararken başvurulması düşünsel tutarlığın gereğidir. Uluslararası adalet teorilerinin temel konuları arasında yer alan insan hakları, küresel yeniden dağıtım, adil savaş, insani müdahale, adil barış etme süreci, göç vb. sorunlar yukarıda sayılan kavramlara dayalı bir çözümlemeyi mecbur kılar. İfade edilen bu uluslararası sorunlara; egemenlik, eşitlik, ödev, hak ediş, zarar, insan hakları ve özgürlükleri kavramlarını kullanarak çözüm bulmaya çalışan farklı uluslararası adalet teorileri vardır.

ULUSLARARASI ADALET TEORİLERİ

Uluslararası adaletin temellerini ve ilkelerini betimsel ve analitik düzeyde inceleyen uluslararası adalet teorileri; hak, özgürlük, eşitlik, hak ediş, yetki-

lenme, yeniden dağıtım kavramlarını doğrudan ya da dolaylı olarak domestik sınırların ötesine taşıyan teorik çabalarıdır. Bu teoriler, temel olarak uluslararası alanda geçerli olacak adaletin temel ilkelerini belirlemek amacı taşımaktadırlar.

Uluslararası adaletin ilkelerini belirleme amacı taşıyan uluslararası adalet teorileri, domestik düzeyde geçerli olacak adalet ilkelerini belirleyen adalet teorilerinden farklı olarak, küresel yoksulluk, insan hakları, insani müdahale, adil savaş, barış inşa etme konuları üzerinden tartışmayı yürüterek adalet teorilerinin zeminini domestik arenadan uluslararası zemine teşmil etmektedirler. Böylece adalet ulusal sınırları aşan bir içeriğe sahip olurken, adaletin sağlanacağı ölçek ve adalet talep eden ve bundan yararlanacak muhataplar uluslararası bir nitelik kazanmaktadır.

Bir uluslararası adalet teorisinin hangi kavramları ve ilkeleri içermesi gerektiği soruları literatürde göreceli olarak daha az ele alınmakla birlikte John Rawls'ın (1971; 2006; 2007) Amerika kıtasında siyaset felsefesinde "konuyu değiştiren" üç temel eserinden sonra "Uluslararası Adalet Problemi" akademik çevrelerde artan bir ilgiyle tartışılmaya başlanan önemli bir felsefi nesneye dönüşmüştür. Bunun sonucunda uluslararası adalet üzerine geniş literatür ortaya çıkmıştır. Bu geniş literatür dikkate alındığında uluslararası adalet teorilerine ilişkin tipolojinin temel olarak üç farklı teorik yaklaşım içerdiği ifade edilebilir: Kozmopolitanizm (Cosmopolitanism), Realizm (Realism) ve Milliyetçilik (Nationalism).

Kozmopolitanizm, siyasal düşünceler tarihi içerisinde Stoacılarından, Kant'a, Rawls'a kadar birçok düşünürü uzanan bir geçmişe sahiptir. Bu teorinin sınırları içerisinde çalışan düşünürlerin temel ortak ilkeleri; insanın her türlü yapının karşısında öncel olduğu, insanların eşit olduğu ve insana yüklenen kutsallığın ve öncelliğin yarattığı ödevlerin evrensel bir güce sahip olduğu ahlaki iddialarına dayanmaktadır (Pogge, 1994a; 1994b; 2002, Beitz, 1973; 1983 ve Singer 1972; 2002). Dolayısıyla adı geçen bu düşünürler bir uluslararası adalet teorisinin bu temel ilkeler üzerine kurulması gerektiğini ısrarla vurgulamaktadırlar. Bazı düşünürler bu üç temel ilkenin uluslararası adalet teorisi için yeterli dayanak olduğunu düşünürken bazıları ise uluslararası adalet teorisinin dünya devleti gibi birtakım kurumlara ihtiyaç duyduğu noktasında ısrarcıdır. Bu noktada Kozmopolitanizm diğer bir Uluslararası Adalet Teorisi olan Realizm'in eleştirileriyle yüzleşmek zorundadır.

Machiavelli'nin (2009a; 2009b) ve Hobbes'un (2008) metinlerine kadar izi sürülebilecek "Realizm" olarak adlandırılan uluslararası adalet teorisi Kozmopolitanizm'in temel ahlaki ve normatif ilkelerinin uluslararası arenada uygulanabilir olduğu noktasında şüphecidir. Machiavelli ve Hobbes gibi realizmin her iki öncü düşünürü, domestik ve uluslararası alanı klasik dönemin idealizm mirasından kurtarmak yönünde ilk adımları atmış ve etiği bu alanların dışına

itmişlerdir. Modern dönemin Realizm teorisinin sınırları içinde kalem oynatan düşünürlerine (Morgenthau 1946; 1954, Waltz 1979) göre de uluslararası arena, Kozmopolitanizm'in ahlaki ilkelerinin betimlediği adalete yer olmayan bir alandır; bu alanda evrensel değerlerin ve çıkarların varlığından söz etmek olsa olsa ütopyacıdır. Bu teori, devletlerin en önemli sorumluluğunun kendi çıkarlarının takip edilmesi olduğu temel ilkesine dayanmaktadır. Bu teoriye göre uluslararası alan her devletin kendi varlığını devam ettirmek, kendi çıkarını belirlemek ve gücü elde etmek için mücadele verdiği, gücün erdemle yer değiştirdiği bir vasattır.

Milliyetçiliği esas alan uluslararası adalet teorisi hem Realizm'in hem de Kozmopolitanizm'in temel varsayımlarını eleştiren bir içeriğe sahiptir. Bu teorinin içerisinde teorilerini inşa etmiş olan düşünürler (Tamir 1993, Miller 1995) temel olarak ulusların kendilerini yönetme hakkına ve egemen olan bir devletin gerekliliğinin altını çizmektedirler. Ayrıca bu düşünürler Kozmopolitanizm'in aksine sadece paylaştığımız domestik sınırlar içinde yaşayan yurttaşlarımıza karşı birtakım sorumluluklarımız ve ödevlerimiz olduğunu vurgulamaktadırlar. Onlara göre ancak bir ulus içinde yaşamak insanların kendilerini geliştirmelerine imkân tanır. Realizm'den de farklı olarak bu teoriye göre uluslararası alan ahlaki ilkeler olmadan içinde hareket edilecek bir vasat da değildir.

Görüldüğü gibi uluslararası adalet teorileri siyaset felsefesinin farklı kavramlarını kullanarak ahlaki olarak temellendirilmektedir. İnsan hakları, egemenlik ve ulusal çıkar, yardım etme yükümlülüğü, zarar kavramlarına başvurularak uluslararası adalet teorilerinin ahlaki gerekçelendirilmeleri yapılmaktadır. Uluslararası adaleti inşa etmek adına ulusal egemenlik, çıkar ve güç mücadelesi kavramlarını merkeze alan bir yaklaşım mevcut olduğu gibi insan haklarının evrensel olduğu kabulünden hareketle uluslararası adalet teorisini insan hakları ve yardım etme ödevi temelinde kurgulayan başka bir yaklaşım, uluslararası adalet teorisini sadece kendi vatandaşlara yardım etme yükümlülüğü ile haklılaştıran başka bir yaklaşım da mevcuttur. Adaleti uluslararası zemine taşıma ve teorileştirme çabaları dolayısıyla bazen tek bir kavramında dayanarak bazen de siyaset felsefesinin pek çok kavramını içerek şekilde ahlaki olarak gerekçelendirilmektedir.

Çalışmanın devamında uluslararası adalet teorilerinin ahlaki gerekçelendirmelerinde ileri sürülen ulusal egemenlik, çıkar ve güç, zarar ilkesi, yardım etme ödevi ve insan hakları kavramları üzerinden uluslararası adaleti teorileştirmekte işlevsel olabilecek haklı bir zeminin ne olması gerektiği analiz edilecektir.

ULUSLARARASI ARENADA EGEMENLİK, GÜVENLİK VE GÜÇ

Uluslararası adalet teorisi inşa edilirken ulusal egemenlik, çıkar ve güç başvurulan önemli kavramlardır. Ulusal egemenlik, çıkar ve güç kavramlarının uluslararası adaleti sağlamak için kullanılması uluslararası düzenin doğasına ilişkin bir varsayım içermektedir. Bu varsayıma göre uluslararası düzen herkesin birbirinin düşmanı olduğu anarşik bir düzendir (Geuss, 2008: 23-30). Bu düzen, evrensel ahlaki ilkeleri içermeyen, normative herhangi bir iddiaya yer olmayan, devletlerin birbirlerinin kurdu olduğu bir alana karşılık gelmektedir (Morgenthau 1946; 1954, Waltz 1979).

İnsanların domestik alanda gerekli ahlaki ilkeleri izlemek noktasında yetersiz kabul edilmesine benzer şekilde uluslararası alanda yer alan ve önemli görevleri üstlenen devletler de herhangi bir ahlaki ilkeyi izlemek noktasında sorumsuz kabul edilmektedir. Dolayısıyla uluslararası düzenin doğasına ilişkin bir kötümser anlayış söz konusudur. Uluslararası düzende her devletin sadece kendi çıkarını maksimize etmek adına her hangi bir ahlaki ilkeyi takip etmek noktasında isteksiz olacağı kabul edilmektedir. Bu yüzden uluslararası düzenin anarşik bir doğaya sahip olduğu savunulmaktadır.

Bu anarşik düzende devletlerin egemenliği, çıkarı ve bunları garanti edecek uluslararası hukuk, uluslararası adaleti sağlayacak zemin olarak sunulmaktadır (Morgenthau, 1979: 11). Uluslararası siyaset sadece çıkarlarını maksimize etmeye çalışan ülkeler arasındaki güç mücadelesinden ibaret olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası düzen, devletlerin egemenliklerini garanti edecek çıkar ve güvenlik ihtiyacı üzerinde yükseldiğinden normatif ilkelerin bu alanda herhangi bir işlevi olmadığı savunulmaktadır. Uluslararası düzenin işleyişinde insan hakları, eşitlik, yardım etme ödevi vb. kavramlara yer olmadığına dair kabul önemli bir zemin olarak sunulur. Bu noktada tesis edilecek uluslararası adaletin üzerine inşa edileceği önemli ahlaki felsefi temeller olarak ulusal egemenlik, ulusal çıkar ve güvenlik öncelikli olarak ileri sürülür (Bull, 1977: 65). Dolayısıyla uluslararası düzende ütopyacı idealler içi boş ve herhangi bir geçerliliği olmayan süslü düşünceler kategorisine sokulur. Evrensel ahlaki ilkelere dayalı uluslararası düzen ve adalet tasavvuru ütopya olarak kabul edilir (Morgenthau 1982, Waltz, 1979: 117).

Uluslararası düzen ütopyacı idealler olarak adlandırılan ahlaki ilkelerden ve kavramlardan temizlendiğine göre geriye herhangi bir ahlaki değere ve ilkeye dayanmayan bir uluslararası düzene ulaşıldığı düşünülebilir. Bu noktada adaletin uluslararası zeminde tesis edilmesinde ulusal egemenlik ve çıkarın gerekli zemini sunup sunamayacağı akademik bir sorgulamaya muhtaçtır. Bir başka deyişle ulusal egemenlik, çıkar ve güç kavramlarının uluslararası adaleti sağlayabilme kapasitesinin tartışılması ve irdelenmesi gerekmektedir.

Uluslararası adaletin inşa edilmesinde öyle ifade edildiği gibi tüm değerlerin yok olduğu nötr bir zemine otomatik olarak ulaşıldığını kabul etmek metodolojik bir çabukluktan öteye anlam taşımaz. Aslında uluslararası adaletin üzerine oturacağı zeminde ahlaki değerlere ve ilkelere yer olamayacağını ileri sürmekle bu sonuca kendiliğinden ulaşılmaz. Bu noktada yapılan şey uluslararası adaletin tesis edilmesinde kullanılacak ahlaki ilkelerin ve değerlerin önceliğindeki sıralamanın değişmesidir. Yani, uluslararası alanda adaleti tesis etme çabalarında zemini meydana getiren ahlaki değerler ve ilkeler yok olmaz sadece isim değiştirir.

İnsan hakları, eşitlik, ödevler, hak ediş gibi bir takım evrensellik iddiasını taşıyan idealler yerlerini ulusal egemenlik, ulusal çıkar ve güç gibi subjektif ve tikel olan kavramlara bırakmışlardır. Catherine Lu'nun (2006: 18) çok doğru bir şekilde ifade ettiği gibi aslında uluslararası alanda normatif herhangi bir ilkenin ütopyadan öteye anlam taşıyamayacağını savunan yaklaşımın kendisi devletlerin egemenliğini ve egemenliğe karışılmaması ödevini uluslararası toplumun merkezine yerleştirmektedir.

Egemenliğe diğer tüm kavramlar karşısında öncelik veren yaklaşımın şu sorulara cevap vermesi gerekmektedir. Ulusal düzeyde ve Uluslararası arenada adaletin ilkelerini tesis ederken aynı kavramlara dayalı farklı bir felsefi muhakeme kabul edilebilir mi? Devletlerin ulusal egemenlik haklarının ahlaki temelleri ve sınırları nelerdir? Meşru bir devlet olabilmenin koşulları nelerdir? İnsan hakları karşısında egemenliği öncel kılan argümanın temel dayanağı nedir? İnsan hakları ve egemenlik arasındaki ilişki ne olmalıdır?

Ulusal egemenlik, devletlerin, ülkelerini yönetirken dış müdahaleden uzak olmalarını gerektirir. Ancak bu durum ulusal egemenlik hakkını kullanan devletlerin her türlü sınırlamalardan azade oldukları anlamına gelmez. Her şeyden önce ulusal egemenliğin en önemli sınırlayıcı unsuru insan haklarıdır. İnsan haklarını ihlal eden bir devletin ulusal egemenliğine biçilen kutsallık sorgulanır hale gelir (Pavel, 2014: 101). Hobbescu anlamda bile olsa ulusal egemenlik hakkını kullanan bir devletin insan haklarını ihlal edemeyeceği esastır. Hobbes'un doğa durumunda bile devleti inşa eden bireylerin temel kaygısı, güvenliği tesis etmek ve birbirlerine karşı haklarını koruyacak bir aktörü hakem olarak oyuna dahil etmektir. Yani bireylerin haklarının hem birbirlerine karşı hem de devletten gelecek her türlü tecavüze karşı korunması ulusal egemenlik için esas sınırlamadır. Devlet egemenliğinin gerekliliği kabul edilebilir bir husustur. Ancak insan haklarına yönelik en önemli tehditlerin ve tecavüzlerin devlet tarafından geldiği de tarihsel bir gerçekliktir.

Aslında bu noktada ortaya çıkan epistemik sakınmaya işaret etmek önemlidir. İnsan haklarını egemenliğin ulusal sınırlar içindeki kullanımında önemli bir

sınırlayıcı olduğunu kabul eden düşünsel anlayışın insan haklarını uluslararası düzeyde sınırlayıcı kabul etmemesi önemli bir tutarsızlıktır. Bu noktada ulusal egemenlik, çıkar ve güç kavramlarını uluslararası adaletin sağlanmasında ahlaki temeller olarak kabul edilmesi durumunda Lomasky ve Loren'in (2015: 184) belirttiği gibi devletlerin vatandaşlarına nasıl davranması gerektiğine ilişkin bir boşluk ortaya çıkar. Bir başka deyişle ulusal sınırlar içerisinde ulusal egemenliğin kullanılmasında insan haklarını önemli bir sınırlama olarak kabul edip öte yandan uluslararası düzlemde aynı insan haklarını ütopyacı idealler olarak etiketleyip ulusal egemenliğin kullanılmasında sınırlayıcı unsur olmaktan çıkarmak epistemik bir sakınmanın yansımasıdır.

Sadece egemenliğin korunması ve her aktörün çıkarını maksimize etmek için mücadele ettiği bir global düzen ve uluslararası adalet anlayışı insan haklarının ihlal edilmesini engellemek noktasında yeterli güvenceleri üretemeyecektir. Bu tür bir düzende her devlet sadece kendi çıkarını kovalayıp, diğerlerinin acılarını ve sıkıntılarını duymak ve çare üretmek noktasında sessiz kalacaktır. Günümüzde de yaşananlar bundan ibarettir. Milyonlarca insan kendi ülkelerindeki iç savaş ve diğer kötü uygulamalar neticesinde acı çekmeye devam etmektedir. Dünyanın pek çok yerindeki iç savaş ve silahlı mücadeleler insan haklarını ağır bir biçimde ihlal etmektedir. Diğer devletler kendi çıkarlarını maksimize etmek adına uluslararası siyasal, ekonomik ve hukuki düzenin yarattığı adaletsizliklere ve eşitsizliklere sebep olmakta ya da seyirci kalmaktadır. Bu sebeplerden ötürü ulusal egemenlik, çıkar ve güç kavramları üzerinde temellendirilmiş uluslararası adalet teorisi adil bir uluslararası düzen yaratmadığı gibi var olan her türlü siyasal, ekonomik ve hukuki adaletsizliği yenden üreten bir mekanizmaya dönüşmektedir.

YARDIM ETME ÖDEVİ VE ULUSLARARASI ADALET

Ulusal egemenlik, ulusal çıkar ve güç ilişkileri adil bir uluslararası adalet teorisinin zemini olarak yeterli zemini sunmadığından yardım etme ödevi global arenada bu işlevi yerine getirebilecek önemli bir temel olarak sunulur (Singer, 2012; 2009, Shue, 1999, O'neill, 1986; 2000; 2016). Buna göre insan haklarının evrensel olmasından ötürü insanların birbirlerine karşı birtakım ödevleri olduğundan hareketle uluslararası adaletin yardım etme ödevi üzerinden geçerli bir teorik zemine sahip olduğu iddia edilir. Uluslararası adaletin sadece insan haklarına saygı duymakla ve korumakla inşa edilemeyeceği, insanların birbirlerine yardım etme ödevinin uluslararası adaletin sağlanmasında önemli bir işlevi yerine getireceği vurgulanır.

İnsan haklarının evrensel olması ve insan hayatının korunmasının biricik ve en önemli amaç olarak kabul edilmesi, yardım etme ödevinin haklı ve geçerli

zemini olarak kabul edilir. Singer'e göre (2012: 17) boğulmakta olan çocuğu kurtarmak ahlaki ödevi ile uzaktaki bir yabancıyı kurtarmak ödevi arasında ahlaki olarak bir farklılık bulunmamaktadır. Her iki durumun yarattığı ahlaki ödev, insanın biricik olduğu ve haklara sahip olduğu kabulüne dayanmaktadır. Her iki örnekte de boğulan çocukla ya da uzakta açlıktan ölmekte olan çocukla aramızdaki ahlaki ilişki aynıdır ve yardım etme ödevi doğurmaktadır. Bu sebeple mevcut uluslararası düzende ekonomik, siyasi ya da hukuki mahiyeti bulunan yapısal adaletsizliklere bakılmaksızın her insanın ve kurumun kapasitesi ve imkânları elverdiği ölçüde diğerlerine yardım etme ödevi olduğu ileri sürülmektedir (O'Neill, 2016: 169).

Yardım etme ödevinin uluslararası adaletin esası olduğunu ileri sürenler arasındaki en önemli isimlerden Singer (2009: 25-27) var olan uluslararası adaletsizliklerdeki payımızdan bağımsız olarak insanların birbirlerine karşı sorumluluğu olduğuna işaret eder. Bir başka deyişle uluslararası adaletin sağlanmasında var olan adaletsizliğin ortaya çıkmasında aktörlerin payı olup olmadığı, global yardım etme ödevinin ortaya çıkmasında bir önem taşımaz. Global adaletsizliklerde ister bizim katkımız olsun isterse hiçbir katkımız olmasın uluslararası adaletin tesis edilmesinde pozitif ödevlerimiz olduğu kabul edilir. Ancak bu perspektif birkaç noktada sorunludur.

Uluslararası adaleti yardım etme ödevi üzerine inşa etmek çabası, bireylerin var olan bir adaletsizlikte payı olup olmadığını gözden geçirir. Her şeyden önce adalet kavramının kendisi temel olarak bireyin eylemlerinin diğerlerinin üzerinde etkili olmasıyla oyuna dâhil olur. Bireyin diğerine yardım etme ödevinin ortaya çıkabilmesi için ortaya çıkan adaletsizlikte ya da kötü bir durumda bireyin sorumluluğunun olup olmadığı önemlidir. Eğer var olan adaletsizlik bireyin eylemlerinden kaynaklanmışsa bu durumda bunun telafi edilmesi ve tazmin edilmesi zorunluluk içerir. Dolayısıyla söz konusu adaletsizlik doğrudan ve dolaylı olarak bireyin bir eyleminden kaynaklanıyorsa zarar verdiği kişinin uğramış olduğu zararları tazmin etmesi adaletin bir gereğidir. Burada gönüllülüğü aşan ve zorunluluğu içeren bir yardım etme ödevi söz konusudur. Eğer var olan kötü bir durumda, bireyin doğrudan ve dolaylı bir katkısı olmadıysa bu durumda bireyin kötü durum içerisinde bulunana yardım etme ödevinin zorunlu olduğunu iddia etmek için yeterli ve geçerli bir argüman yoktur. Dolayısıyla gönüllülük esasına dayanan bir yardım etme ödeviyle karşı karşıya kalırız.

Uluslararası adalet sadece yardım etme ödevi konusuyla geçiştirilecek bir soruna karşılık gelmez. Daha da ötesi birey ve kurumların eylemleriyle yakından ilişkilidir. Uluslararası adaleti sadece yardım etme ödevi ile ilişkilendiren ve bireylerin sorumluluğunu dikkate almayan bir uluslararası adalet teorisi eksik

temeller üzerine oturmaktadır. Çünkü bu tür bir teori var olan tüm adaletsizliklerin sebeplerini ve aktörlerini yeterince sorgulamaz. Sebepler ve aktörler üzerine bir çözümleme var olan sorunların adaletin konusu olup olmadığını ortaya koyabilir. Eğer mevcut sorun bireyin ya da bir kurumun eylemiyle ilişkiliyse ortaya çıkan sorunu gidermek bir adalet ödevidir. Ancak uluslararası sorunun sebebi herhangi birinin eyleminden kaynaklanmıyorsa bu durumda bunun karşılığı olarak yapılması gerekli olan şey adalet ödevi olmayıp cömertlik, hayırseverlik ve merhamet vb başka kavramlara karşılık gelir.

Yardım etme ödevi esasında uluslararası adaleti inşa eden bir teorinin ortaya çıkan sorunda kimin payı ve sorumluluğu olduğu hususunu dikkate almaması adalet adına mevcut olan sorunda hiçbir sorumluluğu olmayan insanlardan beklenecek ahlaki davranışın kapsamı noktasında makul bir sınır sunamaz. Dolayısıyla sınırları belli olmayan bir yardım etme ödevi bireylerin eylemlerinin sonuçlarından sorumlu olduğu ilkesinden vazgeçmek için gerekli argümanları üretmez. Ayrıca bu tür sınırları belirsiz ve bireylerin ya da kurumların eylemleriyle ilişkilendirilmemiş bir yardım etme ödevinin bireyler üzerinde yardım etme ödevini zorla uygulamaya koyacak bir aygıt olarak devletin daha da genişlemesi sonucunu ortaya çıkaracaktır.

Singer'in örneğinde bir su birikintisinde boğulmakta olan çocuğu, çocuğun su birikintisine düşmesinde doğrudan ya da dolaylı herhangi bir payı olmadığını iddia ederek çocuğu kurtarma ödevi olmadığını söylemek elbette ahlaken problemlidir. Kendi kusuru olsun ya da olmasın bir insanın ölümünü engelleyecek durumda olan birisinin bundan sakınması ve olana seyirci kalması ahlaken normal karşılanabilecek bir durum değildir. Fakat bu örnekte çocuğu kurtarmanın gerekliliği adalet kavramıyla ilişkili bir durum olmayıp merhamet, yardımseverlik ve dayanışma duygularıyla ilişkilidir. Bir insanın hayatının kurtarılması pozitif ödevi, elbette negatif özgürlükler ve bu özgürlüklerin yarattığı ödevler kadar önemlidir. Fakat bu örnekten yola çıkarak yardım etme ödevinin uluslararası adalet teorisinin temeli olarak sunulması adaletin yukarıda belirtilen duygularla karıştırılması anlamına gelir. Adı geçen duyguların önemsiz olduğu ileri sürülemez ama hatırlanması gereken husus adaletin insanların eylemlerini yönlendiren yanlışlanması ve karşı durulması zor olan bir gerekçeye dayanmasıdır.

Yardım etme ödevi, adalet kavramı kadar önemlidir (Satz, 2005: 52). Fakat adaletin, insan eylemleri üzerinde zorlayıcı etkileri bulunmaktadır. Bir insanın eylemi ya da bir kurumun politikaları neticesinde bir diğer kişi bundan olumsuz etkilenmişse bunun telafi edilmesi zorunludur. Bu noktada bireyin ya da kurumun adaletin gereği olarak ortaya çıkan zararı tazmin etmesi beklenir. Ancak dünyanın herhangi bir yerde var olan adaletsizliklerin temelinde

başka bir ülkenin politikalarının ya da o ülkede yaşamayan insanların bir payı yoksa bu durumda bu olumsuz tablo uluslararası adaletin konusu değildir. Dolayısıyla o ülkede yaşamayan insanlar var olan adaletsizlikte hiçbir şekilde payı olmadıkları halde yardım etme ödevi gereği sorunun çözümünde rol oynamaya zorlanamaz.

Dünyanın farklı coğrafyalarında sel, deprem, kuraklık, salgın hastalık vb. doğal felaketler ise bu felaketlerin yaşandığı ülkelerde yaşamayan insanlar için yardım etme ödevi yaratsa da bu durum uluslararası adaletin gereği olarak yorumlanamaz. Doğal felaketler yüzünden insanların yaşadıkları acıları hafifletmek üzere alturistik davranışlarda bulunmakta ahlaken bir sakınca bulunmamaktadır. Fakat bu yardım etme ödevinin yaptırım gücüne sahip devletler ve uluslararası organizasyonlar tarafından hukuki statüye kavuşturulması ahlaken sorunludur. Bu tür alturistik esasta yapılan yardımların gönüllülük esasında yapılması doğru olacaktır.

Uluslararası bir adalet teorisinin pozitif ödevler esasında temellendirilmesi mevcut global sorunların ortaya çıkmasında sorumluluğu ve kabahati olmayan bireyler ve kurumlar için geçerli ve ikna edici bir ahlaki gerekçe sunamamanın ötesinde aynı zamanda bir ülkede var olan ve doğal ve sosyal talihten kaynaklanmayan sorunların kronik bir hale dönüşmesine ve mevcut sorunların daha da derinleşmesine de sebep olabilir (Schmidtz, 2000, Kuper, 2002, Lomasky and Teson, 2015). Ancak yardım etme ödevinin mevcut global sorunların çözümünde hiç bir katkısının olmadığını ya da var olan sorunları her zaman kronik hale dönüştürdüğünü ileri sürmek yerine bu tür yardımların gönüllülük esasında olması gerektiğini vurgulayıp olay bazında yardım etme ödevinin sorunun çözümünde katkı sağlayıp sağlamayacağını belirlemek daha doğru olabilir.

Devlet ve uluslararası diğer kurumların yardım etme ödevinin aktörleri olarak kabul edilmesi ahlaken problemlidir. Bunlardan birincisi dünyanın herhangi bir köşesindeki adaletsizliğin ortaya çıkmasında herhangi bir sorumluluğu ve payı olmayan bireylerin negative hak ve özgürlükleri ihlal edilir ve bireyler arasındaki farklılık (separateness) gözden kaçırılmış olur. İkincisi ise devlet ve diğer uluslararası aktörlerin yardım etme çabaları neticesinde arzulan tablo ortaya çıkmayıp, yardım etme ödevinin gereği olarak aktarılan kaynaklar sorunun çözümünde etkin şekilde kullanılabılır (Walzer, 2011: 76).

Bu kaynakların hepsi ya da bir kısmı yardım eden veya yardım yapılan ülkenin yöneticilerinin tasarrufları neticesinde ilgili sorunun çözümünde kullanılabılır. Bazı durumlarda ilgili sorunun çözümünde yardımın yerel aktörler yerine ilgili sorundan doğrudan etkilenenlere yapılması daha doğru bir yol olabilir. Yerel aktörler yerine ilgili sorundan dolayı mağdur olmuş insanlara yapılacak yardımın bazı durumlarda nakit olması daha etkili sonuçlar doğu-

rabilir. Bazı durumlarda ilgili soruna maruz kalan bölgedeki insanların söz konusu sorundan etkilenme seviyelerini en aza indirmek için mikro ölçekli projelerine destek sağlanabilir (Hassoun, 2012: 123-143). Bazı durumlarda o sorunu sona erdirecek sosyal projeler desteklenebilir.

Uluslararası adalet teorisinin ahlaki bir temeli olarak yardım etme ödevi farklı örneklerde farklı uygulamalar gerektirir. Yardım etme ödevi uluslararası adalet teorisinin temeli olmak noktasında yeterli ve ikna edici argümanları sunamaz. Fakat bu yardım etme ödevinin hiç bir öneminin olmadığı ya da uluslararası adalet teorisinin bir parçası olamayacağı anlamına gelmez. Yardım etme ödevi gönüllülüğe dayandığı ve yeniden dağıtımın bir aracı olarak düşünülmediği sürece var olan bir takım uluslararası sorunları çözmek ve acıları hafifletmekte etkili bir araç olabilir. Bu ödevin devletler ve uluslararası kurumların yeniden dağıtıma dayanan çabalarından ziyade sivil toplum örgütlerinin çabalarıyla yerel sorunları bilenlerin katkılarıyla yerine getirilmesi hem ahlaken hem de sorunun çözümü noktasında daha doğru ve yerinde olur.

Uluslararası adalet teorisi, yardım etme ödevinin ötesinde global bir takım yapısal aksaklıkların dikkatle irdelenmesini gerektirir (Tan, 2004: 20-21). Yardım etme ödevi sadece var olan sorunun çözümü için çareler sunabilirken bu çözümler geçici etkiler yaratabilir. Bu sebeple uluslararası adalet teorisi herşeyden önce global yapının işleyişine ve özelliklerine odaklanmalıdır. Çünkü uluslararası adaletin ahlaki bir zemine oturması ve herkes açısından bağlayıcı sonuçlar doğurması zarar ilkesi ve insan hakları ile ilişkilendirilmesini gerektirir. Çalışmanın geri kalanında ilk olarak uluslararası adalet teorisinin zarar ilkesi üzerinde inşa etme çabalarını incelenip ardından zarar ilkesinin uluslararası adalet teorisinin tek başına yeterli ahlaki temeli olamayacağı, bunun yerine uluslararası adalet teorisinin negatif haklar ve özgürlükler temelinde haklılaştırılabileceği savunulmaktadır.

ULUSLARARASI ADALET VE ZARAR İLKESİ

Uluslararası adalet teorisi üzerine çalışan pek çok düşünür uluslararası adalet teorisinin zarar ilkesi temelinde inşa edilmesinin geçerli bir ahlaki ilke olduğunu savunmaktadır. Bu düşünürlere göre eğer bireylerin ve kurumların eylemleri diğerleri üzerinde zarar verici sonuçlar yaratıyorsa bu durumda bunların tazmin edilmesi gerekir. Zarar ilkesini uluslararası adaletin temel ilkesi olarak konumlandıran yazarlara göre günümüzde uluslararası düzeyde var olan adaletsizlikler ve eşitsizlikler mevcut global düzenin ve global kurumların sonucudur (Beitz 1999, Pogge 2004; 2005; 2007, Tan 2004, Caney 2005). Global ekonomik, siyasal ve hukuki yapı az gelişmiş ülkelerin karşılaştığı sorunların temel sebepleridir. Dolayısıyla global adaletsizliklerin önlenmesinde yardım

etme ödevinin ötesinde global adaletsiz yapının temel sebebi olan yapısal aksaklıkların düzeltilmesi esas olmalıdır.

Bu anlayışın temsilcilerinden Pogge'ye göre (2002: 15-20) globalleşme var olan siyasal sınırları anlamsız hale dönüştürmüştür. Küreselleşen siyasal ve ekonomik ilişkiler dünyanın en uzak köşesinde bulunan devletleri bile etkileyebilmektedir. Bir devletin aldığı bir karar, diğer bir devletin ekonomisi üzerinde çok önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Pek çok düşünür, Beitz'in işaret ettiği gibi (1999: 149) bir dünya devleti olmasa da global ekonominin kurumsal bir informal yapısının olduğunu ve bunun global sorunlar ürettiğini ve bunları sürdürdüğünü kabul etmektedir. Ülkelerin vergi politikaları, uluslararası anlaşmalar, borç düzenlemeleri, gümrük vergileri ve tarifeleri, göç ve sınır politikaları gibi araçlar küreselleşen dünyada her ülke üzerinde birtakım sonuçlar yaratmaktadır (Dietsch&Rixen, 2016: 81-82). Benzer şekilde ülkelerin vatandaşlık politikalarının bile gelişmekte olan ülkeler üzerinde zararlı etkilerine dikkat çekilmektedir (Shaclar&Hirschl, 2016: 215-216).

Zarar ilkesi, uluslararası bir adalet teorisinin inşa edilmesinde ilk bakışta ikna edici ve ahlaken geçerli bir zemin sunuyor gibidir. Fakat aslında zarar ilkesine dayalı bir adalet teorisi muğlak temeller üzerinde duran eksik bir teorileştirme çabasıdır. Bu eksiklik, ilk olarak zarar kavramının subjektif yoruma açık doğasından kaynaklanmaktadır. Zarar bazı durumlarda ahlaken kabul edilebilir bir şeydir ve ortaya çıkan zararın her zaman adaletsiz bir sonuç olduğu ileri sürülemez.

Bu hususu bir örnek üzerinden somutlaştırmak mümkündür. Aynı alanda rekabet eden iki farklı firma olan A ve B firmalarından A firmasının ürettiği malların kalitesi, fiyatı ve tüketici tercihi sebebiyle piyasada popüler hale gelmesi durumunda B firması satışlarında meydana gelecek bir azalma sebebiyle zarar edecektir. Fakat bu tür bir rekabet durumunda B firmasının uğradığı zararın ahlaken problemlili olduğunu ileri sürmek ve A firmasının bu durumda kaba-hatli olduğunu ve B firmasına bir tazminat ödemesini talep etmek için gerekli ahlaki zeminden yoksunuzdur. Lomasky ve Loren'in (2015: 163-164) de çok yerinde bir şekilde belirttiği gibi rekabete dayalı zararda (competitive harm) ahlaken yanlış olan bir şey yoktur.

Aynı örneği biraz değiştirirsek farklı bir tabloyla karşılaşırız. Aynı alanda rekabet eden iki farklı firmadan B firmasının yabancı menşeli bir şirket olup yabancı bir ülkede ticaret yaptığını ve A firmasının ise faaliyet gösterilen ülkenin ulusal firması olduğunu farz edelim. Yabancı ülkenin firması olan B firmasının ürünlerini ülkeye sokarken ve satışa sunarken faaliyet gösterilen ülkenin kararıyla, ülke ulusal firmalarını korumak adına, yüksek vergiler ödemesi yönünde bir tabloyu düşünelim. Bu durumda B firmasının satışlarında ve pazar

payında bir azalma olacağını kabul edelim. Bu durumda B firmasının yaşadığı bu zarar ahlaken problemlidir. Çünkü B firması faaliyet gösterilen ülkenin korumacı politikaları sonucunda ahlaken geçerli bir nedene dayanmaksızın zarara uğratılmaktadır.

Yukarıda verilen örnekten anlaşıldığı gibi ekonomik alanda koruyucu politikalar hem bu politikaları uygulayan ülkelerdeki insanların daha fazla fiyat ödemesine sebep olarak hem de bu politikalar sebebiyle pazara giriş yapamayan ülkelerin ve insanların ticaret yapma hacmini azaltarak zarar verir. Ancak global adaletin sağlanmasında sadece zarar ilkesi temel itiraz gerekçesi olarak kabul edilirse korumacı politikaları uygulayan ülkeler kendi vatandaşlarının bu politikalar uygulanmaması halinde daha fazla zarar edebileceklerini iddia ederek bunları haklılaştırmak yoluna başvurabilir. Yani korumacı ekonomik politikaları savunan bir ülke, kendi ülkesindeki işsizlik, enflasyon ve diğer ekonomik zararlara ilişkin rakamları ortaya koyarak bu korumacı ekonomik politikaları meşrulaştırma yoluna gidebilir. Oysa zarar ilkesi yerine temel insan haklarından biri olan ticaret yapma özgürlüklerinin ihlal edilmesini ileri sürerek global adaleti inşa etme çabası daha sağlam bir zemin sunacaktır.

Katı sınır politikaları, uluslararası bir adalet teorisinin dayandığı zarar ilkesinin muğlaklığını örneklendiren diğer bir uygulamadır. Bir tarafta ulusal güvenliğini ve refahını maksimize etmeye çalışan bir ülke, göçmenlerin ve sığınmacıların siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda ortaya çıkaracakları zararın devasa boyutunu ileri sürerek katı bir sınır politikası savunabilir. Dolayısıyla zarar ilkesi tek başına uluslararası adaletin tesis edilmesinde yetersizdir. Bunun ötesinde zarar ilkesinin temel insan haklarının ihlal edilmesiyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

İnsanların ülkeler arasındaki hareketliliğini zorlaştıran katı sınır politikalarının yanlış olmasının sebebi insanların bu politikalarından dolayı zarar görmesi değildir. Yukarıda ifade edildiği gibi katı sınır politikalarını uygulayan ülkeler bu politikaları kendi vatandaşlarının haklarını korumak ve zararlarını minimize etmek için uyguladıklarını iddia edebilir. Bu noktada burada kimin zararının daha fazla olduğunu ya da ahlaken kabul edilebilir bir zarar olduğunu belirlemek ayrı bir probleme dönüşecektir. Oysa bu tür bir katı sınır politikası en temel insan haklarından seyahat etme özgürlüğünü, daha iyi bir hayat arama hakkını (the pursuit of happiness), diğer insanlarla iletişim kurma özgürlüğünü, kendi emeğini satma ve diğerlerinin bu emeği satın alma hakkını ihlal eder (Kukathas, 2014: 379, Lomasky & Teson, 2015: 94-95).

Uluslararası bir adalet teorisini insan haklarının ihlalinin eşlik etmediği bir zarar ilkesine dayandırmak bir başka noktada daha sıkıntılıdır. Bu tür bir çaba global ilişkileri peşinen sadece tek tarafın kazandığı bir oyun olarak görür.

Oysa bugün globalleşme neticesinde ülkelerin karşılıklı ilişkileri bu fotoğrafa dâhil olan tüm ülkeler açısından kazançlı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bugün pek çok ülkede insanların durumlarında iyileşmeler olduğunu ileri sürmek mümkündür. Dolayısıyla bir ülkenin global ilişkiler neticesinde edindiği zararın, kazanımlarından fazla ya da az olduğunu belirlemek elde edilen kazanım ya da zararların ancak uzun bir zaman diliminde netleşeceği için kolay değildir. Bugün için globalleşen dünyada (Bourguignon, 2015: 2) yaşam standardı açısından eşitsizliğin azaldığı dikkate alınırsa aslında global ilişkilerde toptan bir zarar ya da kazanımdan bahsetmenin çok doğru bir tutum olmadığı anlaşılır.

Zarar ilkesine dayanan uluslararası bir adalet teorisinin bir diğer eksikliği, var olan adaletsizliğin hangi aktörden ve hangi sebepten kaynaklandığını tespit etmek noktasında yeterli araçları sunamamasıdır. Yerel düzeydeki hukuksal, ekonomik ve siyasal alandaki çarpıklıkların da adaletsizliklere sebep olduğunu haklı olarak ileri süren geniş bir literatür ortaya çıkmış durumdadır (Rawls 2001, Satz 2005, Acemoğlu&Robinson 2014, Lomasky&Teson 2015). Rawls'ın da (2001: 77) işaret ettiği gibi global adalet bir ülkenin kurumlarının altında yatan siyasal kültür ve uygulamalarla da ilgilidir. Dolayısıyla bir ülkede yaşayan insanların karşılaştıkları adaletsizliklerin ne kadarının global yapıdan ne kadarının yerel siyasal elitlerden kaynaklandığını tespit etmek zordur.

ULUSLARARASI ADALETİN MÜMKÜN ZEMİNİ İNSAN HAKLARI

Siyasal Felsefesinde, insanın her türlü yapının karşısında öncel olduğu, insanların eşit olduğu ve insana yüklenen kutsallığın ve önceliğin yarattığı ödevlerin evrensel bir güce sahip olduğu vurgulanır. Adalet teorisinin inşa edilmesinde insan haklarına öncelik verilmesi doğrunun iyi karşısında önceliğini varsayan deontolojik bir perspektife dayanır. İnsanların yaşadıkları devlete ve ait oldukları coğrafyaya, ırka ve dine bakmaksızın evrensel haklara sahip olduğu düşüncesi hem domestik hem de uluslararası adaletin temel hareket noktasıdır. İnsan haklarının korunması önceliği, domestik ve uluslararası alanda ilkeleri, kuralları ve uygulamaları sınırlayacak zemindir. İnsan haklarının bir uluslararası adalet teorisinin temel zemini olarak kabul edilmesi egemenlik, yardım etme ödevi ve zarar ilkesi kavramlarını esas almış uluslararası adalet teorilerine göre teorik tutarlılık ve kesinlik noktasında avantajlar sağlar.

Adaleti tesis etmeye yönelmiş teorik çabaların ulusal ve uluslararası düzlemde benzer muhakemeye ve kavramlara dayanması akademik tutarlılığın gereğidir. Domestik ve global düzeyde adaletin birincil amacı insanların başta yaşam hakları olmak üzere diğer temel haklarını ve özgürlüklerini korumaktır. İnsanların temel haklarının ve özgürlüklerinin ihlal edildiği bir durumda adaletten bahsedilemez. Benzer şekilde domestik düzeyde ve global düzeyde

adaleti sağlarken kullanılacak siyaset felsefesinin temel kavramları arasında kesişmenin olduğu açıktır. Çünkü her ne kadar domestik düzeyden global düzleme geçilmiş olsa da hala benzer siyaset felsefesi kavramları kullanılmaktadır. Adaleti domestik düzeyde inşa etmeye çalışan teoriler egemenlik, eşitlik, ödev, hak ediş, hak ve özgürlükler vb kavramları kullanırken adaleti global düzeyde tesis etmeye çalışan teoriler de benzer kavramlara başvurur. Bu yüzden domestik ve global düzlemde adaleti tesis ederken benzer bir zeminden ve muhakmeden hareket etmek gerekir.

İnsan haklarının domestik alanda adaletin sağlanmasında kesin bir sınırlama olarak kabul edilmesi üzerine siyaset felsefesinde bir uzlaşma vardır. Uluslararası adalet ilkelerinin belirlenmesi düşünsel deneyinde insan haklarına da benzer sınırlama rolünün verilmesi akademik tutarlılığın gereğidir. İnsan haklarının korunması, domestik adaletin tesisi için temel gerekçe olarak kabul edilirken bu tür bir çaba aynı zamanda devletin meşruluğunun şartıdır. İnsan haklarını ağır ve sistematik şekilde ihlal eden devlet meşruluğunu yitirir ve adil bir düzenden bahsedilemez. İnsan hakları domestik alanda geçerli olacak adalet ilkelerinin belirlenmesinde önemli bir sınırlayıcı unsur olarak kabul edilirken uluslararası alanda insan haklarına bu tür bir önemin verilmemesi epistemik bir sakınmanın göstergesidir. Oysa insan haklarını temel hareket noktası olarak almayan bir uluslararası adalet teorisi bu tür bir epistemik sakınmadan izler taşır.

Ulusal ve uluslararası düzeyde adaletin tesis edilmesine teorik bir çabanın siyaset felsefesinin temel kavramları arasında bir öncelik ve sonralık ilişkisi kurması zorunludur. Bir uluslararası adalet teorisinin; egemenlik, eşitlik, ödev, hak, özgürlük, hak ediş kavramlarının içerecek şekilde tasarlanması gerekir. Ancak bu kavramları içerecek bir uluslararası adalet teorisinin bu kavramlar içerisinde bir öncelik ve sonralık ilişkisi öngörmesi gereklidir. Bu öncelik sonralık ilişkisi insan haklarının diğer tüm kavramlar içerisinde öncelikli olarak konumlandırılmasını elzem kılar. İnsan haklarının her türlü pazarlığın dışında tutulması uluslararası adalet teorisinin inşa edilmesinde birinci adım olmalıdır. Aksi takdirde yani insan haklarının ve özgürlüklerinin tanınmadığı, ihmal ve ihlal edildiği bir durumda diğer kavramların da anlam ve değer kaybı yaşacağı muhakkaktır. İnsan haklarının ihlal edildiği bir yerde meşru bir egemenlikten, eşitlikten, hak edişten ve ödevlerden bahsedilemez.

Bu noktada bir uluslararası adalet teorisinin dayandığı insan haklarının evrensel olarak tüm devletler ve toplumlar tarafından kabulünün bir sorun yaratacağı dile getirilebilir. Bir uluslararası adalet teorisinin esas alacağı insan hakları listesinin sınırlı olması ve negatif özgürlüklere dayalı bir listenin olması bu sorunun üstesinden gelmek noktasında işlevsel olacaktır. Yaşama hakkı,

seyahat, din ve vicdan, ticaret yapma, çalışma hürriyetlerinden oluşan sınırlı insan hakları listesi uluslararası alanda hareket eden ve etkileşimde bulunan çok farklı siyasal sistemlere ve kültürel özelliklere sahip devletler arasında işbirliğini garanti eden bir zemine dönüşebildiği gibi uluslararası adaleti sağlamak adına önemli bir temel sunar. Çünkü uluslararası alan farklı kültürlerin etkileşimde bulunduğu bir alandır. Daha ayrıntılı bir insan hakları listesi devletlerin işbirliğine dayanan bir global düzenin oluşmasına engel yaratabilir.

İnsan hakları, bir uluslararası adalet teorisinin sakınması gereken muğlaklığı azaltacak bir işleve de sahiptir. Uluslararası adalet teorisinin yardım etme ödevi üzerine inşa edilmesi muğlaklık sorunu yaratır. İlk olarak insanların sebep olmadıkları bir kötü sonucu tazmin etmelerini istemek ya da onları bir eylemde bulunmaya zorlamak içi doldurulmamış bir ahlaki ödev karşılık gelir. Çünkü adalet herkes üzerinde zorunlu bir ödev yaratır. Adaleti yardımseverlik, dayanışma vb kavramlardan ayıran husus zorunlu bir takım eylemlerde bulunmayı gerektirmesidir.

Global adaletin tesis edilmesinde insan haklarının esas alınması zarar ilkesine dayanan uluslararası adalet teorisine göre adaletsizliği kolayca tespit edebilecek bir zemin sunar. Zarar ilkesi global adaleti inşa etmek noktasında zarar kavramının sübjektif doğasından kaynaklanan dezavantajlara sahiptir. Bazı durumlarda zararın niteliğini ve failini belirlemek zordur. İlk bakışta zarar olarak görülebilen bir husus herhangi bir adaletsizlikten kaynaklanmamış olabilir. Bu yüzden zarar ilkesinin insan haklarıyla ilişkilendirilmesi durumunda bu muğlaklık sorunu aşılmış olur. Bir hakkın ve özgürlüğün ihlaliyle ilişkilendirilmesi durumunda zarar kolayca saptanabilir. İnsanların hak ve özgürlükleri devletlerin, var olan global kurumların ve politikaların adil olup olmadıklarını saptamak noktasında daha kesin bir zemin sunar. Bir devletin ya da global kurumun eylemleri bireylerin yukarıda sayılan hak ve özgürlüklerinin ihlaline dayalı olarak bir zarar ortaya çıkarıyorsa bu durumda bu eylemleri adil olmayan eylemler olarak tesbit etmek kolaylaşacaktır.

Zarar ilkesi, uluslararası adaletin zemini olarak kabul etmek adil olan ve olmayanın belirlenmesinde uzlaşılan sonuçları veremez. Bu durum çeşitli varsayımsal örneklerle daha somut bir şekilde anlaşılabilir. Siyasal baskılar, dini ve etnik ayrımcılıkların sebep olduğu iç savaş ve zulümlerden can korkusuyla bulunduğu devletin sınırları dışına kaçmaya çalışan mültecileri ele alalım. Bu durumda bile bir devlet kendi vatandaşlarının ekonomik, sosyal ve siyasal çıkarlarında mültecilerin sebep olacağı zararı ileri sürerek mültecileri kabul etme ödevinden sakınabilir. Bu durumda vatandaşların ve mültecilerin zararları arasında kıyaslama yaparak bir uzlaşıya varmak mümkün olamaz. Benzer bir durum bir ülkenin beyin göçünü teşvike yönelik politikalarının adil olma-

dığı ve özellikle beyin göçü veren ülkelere zarar verdiği ileri sürülebilir. Ancak bazı durumlarda beyin göçünün gerçekleşmesi durumunda az gelişmiş ülkeleri terk eden insanların ülkelerine doğrudan ve dolaylı olarak fayda sağladıkları aşikârdır. Bu yüzden bir durumun adil olup olmadığına karar verirken muğlak bir kavram olan zarardan ziyade insan haklarına yaslanmak daha net sonuçlara varmayı kolaylaştırır.

SONUÇ

Aynı sınırlar içerisinde yaşayan insanlar, birbirleriyle ve toplumsal, siyasal, ekonomik kurumlarla olan ilişkilerinde sürekli olarak adil olmayan durumlarla karşılaştıkları gibi uluslararası alanda bir takım adaletsizliklere muhatap olmaktadır. 20.yy.'da ve 21.yy.'ın ilk çeyreğinde dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan açlık ve yoksulluk, adil olmayan savaşlar ve iç savaşlar, uluslararası aktörlerin bu adil olmayan savaşları sona erdirmek için insani müdahalede kararlı olamaması, barış inşa etme sürecindeki sıkıntılar, yaşanan göçler, yasadışı göçmenlik, mültecilerin karşılaştıkları problemler, farklı etnik kimliklerin ve cinsiyetlerin maruz kaldığı ayrımcılık siyaset felsefesinin temel araştırma nesnelere olan adaleti domestik sınırlar dâhilinde tartışılan bir problem olmaktan çıkarmıştır.

Uluslararası adalet problemini konu edinen literatür dikkate alındığında uluslararası adalet teorilerini üç farklı teorik yaklaşım içerisinde sınıflandırmak mümkündür: Kozmopolitanizm, Realizm ve Milliyetçilik. Bu uluslararası adalet teorileri içerisinde kalem oynatan düşünürler egemenlik ve ulusal çıkar, yardım etme ödevi, zarar kavramlarına başvurarak uluslararası adaletin ahlaki temellerine ilişkin gerekçelendirilmelerini yapmaktadırlar. Bu çalışmada uluslararası adalet teorilerinin dayandıkları ahlaki temeller analitik bir şekilde gözden geçirilmiştir.

Uluslararası adalet teorisi inşa edilirken ulusal egemenlik ve çıkar başvuru önemli kavramlar arasındadır. Ulusal egemenlik ve ulusal çıkarı esas alan uluslararası adalet teorisine göre uluslararası düzen normatif herhangi bir iddiaya yer olmayan bir vasattır. Fakat bu tür bir uluslararası düzeni öngören uluslararası adalet teorisinin, uluslararası düzenin ahlaki olarak nötr bir zemine oturması gerektiği iddiası metodolojik bir çabukluktan öteye anlam taşımaz. Çünkü insan hakları, eşitlik, yardım etme ödevi gibi ahlaki değerlerin yerini ulusal çıkar ve güç gibi başka ahlaki değerler almış olur. Dolayısıyla iddia edildiği gibi değerlerin olmadığı bir uluslararası düzenden ziyade değerlerin adının değiştiği bir düzene ulaşılmaktadır. Ulusal çıkar ve egemenlik gibi değerleri insan hakları, eşitlik, ödev vb değerler karşısında öncelikli olarak kabul etmek için yeterli bir gerekçelendirme bulunmamaktadır. Ayrıca

uluslararası adaleti ulusal egemenlik ve çıkar üzerine inşa eden bu yaklaşım, ulusal düzeyde adaleti tesis ederken insan haklarını bağlayıcı bir sınır kabul ederken uluslararası düzenin işleyişinde insan haklarının sınırlayıcı bir faktör olarak kabul edilmemesini de açıklayamaz.

Uluslararası adaletin ahlaki temeli olarak sunulan yardım etme ödevinin de bazı noktalarda yeterli zemini sağlayamadığı açıktır. İlk olarak uluslararası adalet tesis edilirken gönüllülüğü aşan ve zorunluluğu içeren bir yardım etme ödevi söz konusu olduğu hatırd tutulmalıdır. İkinci olarak bu tür bir teori var olan tüm adaletsizliklerin sebeplerini ve aktörlerini de yeterince sorgulamaz. Uluslararası adalet teorisini yardım etme ödevi üzerine inşa etmek çabası bireylerin ve kurumların var olan bir adaletsizlikte payı olup olmadığını da gözden geçirir. Eğer mevcut sorun bireyin ya da bir kurumun eylemiyle ilişkiliyse ortaya çıkan sorunu gidermek adaletin gereğidir. Ancak uluslararası sorunun sebebi herhangi birinin eyleminden ve negatif özgürlüklerin ihlal edilmesinden kaynaklanmıyorsa bu durumda bunun karşılığı olarak yapılması gerekli olan şey adalet ile ilgili olmayıp cömertlik, hayırseverlik ve merhamet vb başka kavramlara karşılık gelir.

Uluslararası adalet teorisini inşa ederken zarar ilkesine başvurulması da bir takım sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunlardan ilki, zarar kavramının subjektif yoruma açık olmasından kaynaklanmaktadır. Zarar bazı durumlarda ahlaken kabul edilebilir bir şeydir ve ortaya çıkan zarar her zaman adaletsiz bir sonuç olmayabilir. İkinci olarak zarar ilkesine dayanan uluslararası bir adalet teorisinin bir diğer eksikliği var olan adaletsizliğin hangi aktörden ve hangi sebepten kaynaklandığını tespit etmek noktasında yeterli araçları sunamamasıdır. Yerel düzeydeki hukuksal, ekonomik ve siyasal alandaki çarpıklıkların da adaletsizliklere sebep olabilmektedir.

Bu durumda ulusal egemenliğin, yardım etme ödevinin ve zarar ilkesinin uluslararası adalet teorisi inşa ederken sunmadığı teorik gerekçeyi ve zemini insan hakları ve özgürlükleri sunmaktadır. Temel olarak nitelendirilebilecek yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, seyahat hürriyeti, ticaret hürriyeti gibi hak ve hürriyetler evrenseldir ve muğlak olmaktan uzaktır. Bireylerden ve kurumlardan kaynaklanan, var olan veya gerçekleşecek, bir uluslararası adaletsizliği tesbit etmek noktasında insan hakları ve özgürlükleri somut çerçeveyi sağlar.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D.,& Robinson, J. (2014). *Ulusların Düşüşü*. (F. R. Velioğlu, Çev.), İstanbul:Doğan Kitap.
- Aristoteles (2012). *Nikomakhos'a Etik*, (S. Babür , Çev.). Ankara: Bilgesu.
- Beitz, C. (1973). *Political Theory and International Relation*. Princeton: Princeton University Press.
- Beitz, C. (1983). Cosmopolitan Ideals and National Sentiment. *Journal of Philosophy*, 80(10), 591–600.
- Beitz, C. (1999). *Political Theory and International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Bourguignon, F. (2015). *The Globalization of Inequality*. (T. Scott-Railton, Çev.), Princeton:Princeton University Press.
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Caney, S. (2005). *Justice Beyond Borders: A Global Political Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Dietsch, P.,& Rixen, T. (2016). Tax Competition and Global Background Justice. *Political Theory Without Borders*, Goodin. R. & Fishkin J. S. (Eds.). Wiley:Blackwell, 77-107.
- Geuss, R. (2008). *Philosophy and Real Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (M. Tüzel, Çev.), İstanbul: Kılbalcı.
- Habermas, J. (2005). 'Öteki' Olmak, 'Öteki'yle Yaşamak, (İ. Aka, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Habermas, J. (2009a). Aklın Kamusal ve Aleni Kullanımı Yoluyla Uzlaşımı: John Rawls'ın Siyasal Liberalizmi Üzerine Düşünceler, *Neden Demokrasi? Nasıl İstikrar?*, M. Özbek (Der.), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Habermas, J. (2009b). *Doğalcılık ve Din Arasında Felsefi Denemeler*. (A. Nalbant, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hassoun, N. (2012). *Globalization and Global Justice: Shrinking Distance, Expanding Obligations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobbes, T. (2008). *Leviathan*, S. Lim(Çev.), 7. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hume, D. (2009). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. (E. Baylan, Çev.). Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Kant, I. (1984). *Ahlak Metafiziğini Temellendirme. Seçilmiş Yazılar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kocaoğlu, M. (2018). *Robert Nozick: Adalet Teorisi ve Temel Kavramları*. 2.Baskı, Ankara: İmaj Yayınları.
- Kukathas, C. (2014). The Case for Open Immigration., *Contemporary Debates in Applied Ethics*, Cohen A. and Wellman C. H. (Eds.), 2nd Edition, Chichester, England: Wiley-Blackwell, 376-387.
- Kuper, A. (2002). More Than Charity: Cosmopolitan Alternatives to Singer's Solution. *Ethics and International Affairs*, 16(1), 107-120.
- Locke, J. (2012). *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*. (F. Bakırcı, Çev.). 2. Baskı, Ankara: Ebabel Yayınları.
- Lomasky, L. & Teson, F. (2015). *Justice at Distance: Extending Freedom Globally*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Lu, C. (2006). *Just and Unjust Interventions in World Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Machiavelli, N. (2009a). *Prens*. (A. Tolga, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Machiavelli, N. (2009b). *Söylevler*. (A. Tolga, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Mill, J. S. (2009). *Utility*. Auckland, New Zeland: The Floating Press.
- Miller, D. (1995). *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press.
- Miller, D. (2016). *Strangers in Our Midst: The Political Philosophy of Immigration*. Cambridge: Harvard University Press.
- Morgenthau, H. J. (1946). *Scientific Man Versus Power Politics*. Chicago: Chicago University Press.
- Morgenthau, H. J. (1954). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf.
- Morgenthau, H. J. (1979). *Human Rights and Foreign Policy*. New York: Council on Religion and International Affairs.
- Morgenthau, H. J. (1982). *In Defense of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy*. Washington, DC: University Press of America.
- O'Neill, O. (1986). *Faces of Hunger: An Essay on Poverty, Development and Justice*. London: Allen and Unwin.
- O'Neill, O. (2000). *Bounds of Justice*. Cambridge: Cambridge University Press.

- O'Neill, O. (2016). *Justice Across Boundaries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pavel, C. E. (2014). *Divided Sovereignty: International Institutions and the Limits of State Authority*. Oxford: Oxford University Press.
- Platon (2008). *Devlet*. (S. Eyüpoğlu & M.A. Cimcoz, Çev.). 16. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Pogge, T. (1994a). Cosmopolitanism and Sovereignty. *Political Restructuring in Europe: Ethical Perspectives*. C. Brown (Ed.), London: Routledge, 89-122.
- Pogge, T. (1994b). An Egalitarian Law of Peoples. *Philosophy and Public Affairs*. 23/3, 195-224.
- Pogge, T. (2002). *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. London: Polity Press.
- Pogge, T. (2004). "Assisting" the Global Poor, in D. K. Chatterjee (ed.), *The Ethics of Assistance: Morality and the Distant Needy*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 260-88.
- Pogge, T. (2005). Severe Poverty as a Violation of Negative Duties. *Ethics and International Affairs*, 19 (1), 55-83.
- Pogge, T. (2007). *Freedom from Poverty as a Human Right: Who Owes What to the Very Poor?* New York: Oxford University Press.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Rawls, J. (2001). *Justice as Fairness: A Restatement*. E. Kelly (Ed.), Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rawls, J. (2006). *Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeninden Ele Alınması*. (G. Evrin, Çev.). 2.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rawls, J. (2007). *Siyasal Liberalizm*. (M.F. Bilgin, Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2009). *Toplum Sözleşmesi*. V. Günyol(Çev.). 5. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Satz, D. (2005). What Do We Owe the Global Poor?. *Ethics&International Affairs*, 19(1), 47-54.
- Schmidtz, D. (2000). Island in a Sea of Obligation: Limits of the Duty to Rescue. *Law and Philosophy*, 19(6), 683-705.
- Shaclar, A.,& Hirschl, R. (2016). On Citizenship, States, and Markets. *Political Theory Without Borders*, Goodin. R., & Fishkin J. S. (Eds.), Malden, MA, Wiley:Blackwell, 206-235.

- Shue, H. (1999). *Basic Rights: Subsistence, Affluence, and US Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Singer, P. (1972). Famine, Affluence, and Morality, *Philosophy and Public Affairs*, 1(3), 229-243.
- Singer, P. (2002). *One World: The Ethics of Globalization*. New Haven: Yale University Press.
- Singer, P. (2009). *The Life You Can Save*. New York: Random House.
- Singer, P. (2012). Famine, Affluence, and Morality. In Maffettone S., Rathore A.S., *Global Justice: Critical Perspectives*. London, New York: Routledge, 15-32.
- Tamir, Y. (1993). *Liberal Nationalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Tan, K. C. (2004). *Justice Without Borders: Cosmopolitanism, Nationalism, and Patriotism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*, Boston, MA: McGraw-Hill.
- Walzer, M. (2011). On Humanitarianism: Is Helping Others Charity, or Duty, or Both?. *Foreign Affairs*, 90(4), 69-80.
- Young, I. M. (1990). *Justice and The Politics of Differences*. Princeton: Princeton University Press.